

obstante necessitate lex obligat ex vi rationis, omissio illius est intrinsece mala in tali articulo, et ideo nulla potest esse necessitas permittendi illam. Et ita cessant reliqua quæ ibi adducuntur, quæ habere possent aliquem colorem pro jure divino positivo, et in suo loco tractabuntur: nam ad jus naturale non recte accommodantur. Quod vero in fine additur de interpretatione, cap. 16 tractabitur.

CAPUT XV.

UTRUM DEUS DISPENSARE POSSIT IN LEGE NATURALI ETIAM DE ABSOLUTA POTESTATE.

1. *Ratio difficultatis.*—Ratio dubitandi est, quia omnis legislator potest in sua lege dispensare, quod in humano legislatore tam generaliter et sine exceptione hoc verum habet, ut etiamsi absque causa dispenset, factum teneat; ergo multo magis in Deo: ergo cum ipse sit auctor naturalis legis poterit in ea dispensare. Confirmatur, quia ita fecisse videtur dispensando cum Abrahamo in quinto præcepto Decalogi, Genes. 22; et cum Osea in 6, quando illi præcipit accipere mulierem fornicariam, Oseæ 2; et cum filiis Israel in septimo, quando ex Dei facultate spoliaverunt Ægyptios, Exod. 12.

2. *Distinguitur triplex ordo præceptorum naturalium.*—Distinguimus tres ordines præceptorum naturalium: quædam sunt universalissima principia, ut, malum faciendum non est, et bonum est prosequendum: quædam vero sunt conclusiones immediatæ, et omnino intrinsece conjunctæ dictis principiis, ut præcepta Decalogi: in tertio ordine sunt alia præcepta, quæ multo magis sunt remota a primis principiis: imo et ab ipsis Decalogi præceptis, de quibus postea exempla ponemus. De primis non est controversia inter auctores: nam certum est in ea non cadere dispensationem respectu hominis libere et moraliter operantis. Nam si Deus faciat ut homo careat omni operatione morali, liberum usum rationis et voluntatis impediendo, excusaretur homo ab omni lege naturali, quia nec bene nec male moraliter operari posset: tamen illa non esset dispensatio in lege naturæ, sed esset impedire subjectum ne esset capax obligationis illius, sicut nunc infans non obligatur proprie lege naturali. At vero si homo relinquitur capax liberæ operationis, absolvi non potest ab omnibus illis principiis legis naturæ: quia, posita quacumque dispensatione, necesse est ut illa

principia sint regula honeste operandi: vel enim dispensatio facit operationem, vel carentiam ejus licitam, vel non facit: si non facit, nulla est dispensatio: si vero facit, necesse est ut ratio judicet hic et nunc operationem esse licitam: ergo dispensatio non potest cadere in illud principium: Bonum est prosequendum, quod amplius ex dicendis constabit. Controversia ergo est de aliis duobus ordinibus præceptorum, et præsertim tractatur a doctoribus de secundo: nam de tertio pauca dicunt, et ideo in fine breviter illum expediemus.

3. *Prima sententia affirmans Deum posse dispensare in omnibus præceptis naturalibus.*—Est ergo prima sententia generaliter affirmans posse Deum dispensare in omnibus præceptis Decalogi. Quæ consequenter ait non solum posse Deum dispensare, sed etiam abrogare totam illam legem, auferendo omnino ejus obligationem vel prohibitionem; quo facto, inquit hæc opinio, futura fuisse licita omnia quæ lex naturæ prohibet, quantumvis mala nunc esse videantur. Ex quo tandem concludit non solum posse Deum hæc non prohibere, sed etiam præcipere ut fiant: quia si mala non sunt, sed licita, cur non poterit illa præcipere? Hæc fuit sententia Ocham in 2, q. 49, ad 3 dubium, quem sequitur Petrus de Aliaco, in 1, dist. 74, et Andreas de Castro Novo in 1, d. 48, q. 1, articulo 1, et inclinatur Gersonius, alphabeto 61, lit. E et F.; Almainus etiam 3 Moral., cap. 45, ut probabilem tractat hanc opinionem: postea vero illam rejicit. Fundantur præcipue, quia omnia quæ cadunt sub legem naturæ non sunt mala, nisi quia prohibentur a Deo et ipse libere ipsa prohibet, cum sit supremus Dominus et gubernator. Item, quia oppositum non implicat contradictionem: ablata enim prohibitione, reliqua omnia facile consequuntur.

4. *Excluditur hæc sententia.*—Hæc vero sententia tanquam falsa et absurda a reliquis theologis rejicitur: et a priori improbanda est ex dictis supra cap. 6, ubi ostendimus legem naturalem, licet, ut est proprie lex divina, præcepta et prohibitionem Dei includat, nihilominus supponere in sua materia intrinsecam honestatem, vel malitiam ab ea prorsus inseparabilem: et præterea ibi ostendimus, supposita divina providentia, non posse Deum non prohibere mala illa quæ ratio naturalis ostendit esse mala. Sed licet fingamus prohibitionem additam per voluntatem Dei posse auferri, nihilominus prorsus repugnat ad id quod per se et intrinsece malum est, desinere

esse malum, quia rei natura non potest mutari, unde nec potest talis actus libere fieri, quin malum sit et dissonum naturæ rationali, ut ex Aristotele et aliis ibi ostendimus. Et videtur per se notum: qui enim fieri potest ut odium Dei vel mendacium libere facta non sint prava? Fundamentum ergo hujus sententiæ, scilicet, quod omnis malitia humanorum actuum proveniat ex prohibitione extrinseca, omnino falsum est. Ideoque ne æquivoco laboremus, separanda est quæstio de prohibitione extrinseca Dei, an possit ab ipso non fieri, vel respectu omnium, vel respectu alicujus. Nam de hac prohibitionem esse potest res magis dubia, ut in dicto cap. 6 dixi; probabilius tamen esse ostendi, esse a divina providentia inseparabilem: illa vero quæstione omissa, hic absolute inquirimus an fieri possit a Deo, ut actiones illæ quæ per legem Decalogi prohibentur, malæ non sint ullo modo, ita ut nec per legem ostensivam naturalis rationis vetentur ut malæ, et in hoc sensu dicemus esse falsam sententiam Ochami et aliorum.

5. *Absurdum quod sequitur ex improbata sententia: posse, scilicet, Deum præcipere ut ipsemet odio habeatur.*—Unde a fortiori constat multo majus absurdum esse dicere, posse Deum homini præcipere ut ipsemet Deum odio habeat, quod plane sequitur ex illa sententia. Nam, si potest illum actum non prohibere, et ablata prohibitionem non est malus, ergo potest illum præcipere. Consequens autem esse absurdum patet, quia non potest Deus facere ut ipsemet sit odio dignus: nam repugnat ejus bonitati: neque etiam potest facere ut sit rectum et ordinatum, habere odio rem amore dignam. Item esset ibi quædam contradictio: nam obedire Deo est quidam virtualis amor ejus, et obligatio ad obediendum præsertim nascitur ex amore; ergo repugnat obligari ex præcepto ad ipsemet Deum odio habendum. Idem argumentum fieri potest de mendacio: nam si Deus illud posset præcipere, etiam posset ipse mendacium dicere, quod erroneum est: sic enim tota certitudo fidei periret. Atque hæc etiam ratio probat de dispensatione: nam si potest Deus dispensare in omnibus, ergo in mendacio non tantum officioso, sed etiam pernicioso, et in quacumque materia; multo ergo magis poterit (ut ita dicam) secum ipse dispensare, vel potius sine dispensatione mentiri, quia respectu illius nulla est prohibitio, et alias dicitur actum secundum se malum non esse.

6. *Secunda opinio affirmans præcepta De-*

v.

calogi, quæ dicuntur secundæ tabulæ, dispensari posse per Deum, non vero primæ.—Secunda sententia est Scoti in 3, distinctione 37, quæstione unica, quem ibi sequitur Gabriel quæstione prima, articulo secundo, et refert etiam ibidem Almainus, distinguitque inter præcepta primæ et secundæ tabulæ. Primæ tabulæ dicuntur tria præcepta Decalogi, quæ versantur circa Deum; de quibus sentit duo prima, quæ negativa sunt, esse indispensabilia; tertium autem, quatenus involvit circumstantiam Sabbati, et dispensabile, et abrogabile fuisse (quod est manifestum apud omnes, quia quoad id non fuit naturale, sed positivum); quatenus vero absolute continet affirmativum præceptum cultus divini, dubitat an dispensabile sit; et de tota hac parte hujus opinionis infra dicam. Præcepta secundæ tabulæ dicuntur reliqua septem, et in universum omnia quæ circa proximos vel creaturas versantur, de quibus omnibus sentit Scotus dispensabilia esse.

7. Duo fundamenta præcipua adducit Scotus. Unum est, quia si essent indispensabilia, intellectus divinus, ut prævenit voluntatem suam, necessario judicaret, hos actus essendos et illos odio habendos, et consequenter necessitatem imposeret divinæ voluntati ad amandos actus quos præcipit, et odio habendos quos prohibet, quod reputat absurdum et dicit alibi probasse. Secundum ejus fundamentum est, quia beatitudo hominis non pendet ex aliquo actu circa creaturam: nam solo amore sui potest Deus hominem beatificare; ergo nullus actus voluntatis humanæ circa creaturam est medium necessarium secundum potentiam Dei absolutam ad beatitudinem hominis: nec etiam est impedimentum necessario illam excludens; ergo nullus talis actus circa creaturam necessario præcipitur aut prohibetur a Deo; ergo potest in omni tali actu dispensare. Unde concludit Scotus septem illa præcepta Decalogi non esse conclusiones, quæ absoluta necessitate inferantur ex principiis per se notis, sed solum habere quamdam convenientiam maximam cum natura hominis, ut illi præcipiantur vel prohibeantur, ac proinde esse capacia dispensationis. Ponitque exemplum in occisione hominis, cujus prohibitio non necessario infertur ex principiis naturæ, ut in Abrahamo (inquit) ostensum est. Atque hanc fere sententiam tenuisse videtur Bonaventura in 1, dist. 47, solumque differre quia de præceptis primæ tabulæ indistincte negat recipere posse dispensationem:

de præceptis autem secundæ tabulæ absolute contrarium affirmat, et putat esse sententiam Bernardi lib. de Præcept. et dispens., cap. 5; sed de sensu Bernardi dicam inferius, et fortasse Bonaventura in eodem locutus est.

8. In hac opinione Scoti imprimis considerandum est illum non tam admittere dispensationem in jure naturali, formaliter loquendo, ut sic dicam, seu loquendo proprie et rigore de præcepto legis naturæ, sed potius extrahere ab hoc jure præcepta secundæ tabulæ, et ideo concedere esse dispensabilia; unde consequenter videtur non admittere aliquod proprium præceptum legis naturæ, nisi quod ad Deum pertineat. Utrumque patet, quia lex naturalis est illa quæ ex vi rationis solius ducit obligationem; sed illa præcepta non sunt talia secundum Scotum, quia dicit non necessario inferri ex principiis naturæ, et ita non esse intrinsece mala nisi prohibeantur; ergo.

9. *Excluditur opinio.* — In utroque igitur mihi valde displicet hæc sententia. Primo enim, si præcepta secundæ tabulæ non essent legis naturæ, ante legem per Moysen datam non obligassent homines ex vi solius rationis naturalis, quia per illam non poterat constare de speciali prohibitione divina, si ratio non ostendebat in actibus intrinsecam malitiam. Unde etiam post datam legem illa præcepta moralia non obligassent gentes pro quibus lex Moysi data non erat, imo nec nunc quoad nos suam vim retinerent, quia omnia præcepta, quatenus fuerunt positiva illius legis, cessarunt. Nisi dicatur fuisse renotata a Christo in Evangelio: quod verum quidem est: tamen inde retorquetur argumentum, quia Christus non tradidit præcepta moralia positiva, sed naturalia, et illa magis explicavit; ergo si nunc perseverant, ideo est quia naturalia sunt. Deinde totum illud consequens videtur esse contra Paulum ad Roman. 2 dicentem: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, et qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt*, scilicet, sine lege positiva propter solam naturalem: loquitur autem ibi Paulus de peccatis contra præcepta secundæ tabulæ, cum ait: *Tradidit eos in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt*, etc.

10. Responderi potest, etiamsi hæc præcepta non sint omnino necessaria de lege naturæ, esse tamen adeo convenientia naturæ, ut ab omnibus gentibus fuerint introducta et accepta, et hoc satis esse ut, seclusa positiva Dei prohibitione, homines peccarent ea transgrediendo. Sed contra: nam inde sequitur hæc præ-

cepta ad summum esse juris gentium, quod plane sentire videtur Scotus quando illa comparat cum dominiorum divisione. At vero jus gentium non solum a Deo, sed etiam ab hominibus mutabile est, ut infra dicam et patet, quia si aliqua provincia non uteretur divisione, sed communitate rerum, non possemus id tanquam malum damnare; sequitur ergo idem esse dicendum de præceptis secundæ tabulæ, quod absurdissimum est. Alias si aliqua gens barbara non uteretur divisione, sed communitate uxorum, non esset talis consuetudo tanquam intrinsece mala improbanda, quod nemo dicit. Unde, ut supra notavimus, quædam nationes approbarunt adulteria, aliæ nondamnarunt furta; qui errores in eis maxime improbantur, cum tamen si tantum essent contra jus gentium, non omnino essent damnabiles, quia non tenentur omnia regna vel provinciæ, quoad suum usum, omnia jura gentium quæ in rigore humana sunt, acceptare. Denique etiam Paulus loco citato illam responsionem videtur excludere, dicens: *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis*, utique ab auctore naturæ, ut omnes exponunt, qui propterea dicunt auctorem hujus legis esse ipsummet Deum per lumen naturæ. Confirmo hoc ex Paulo ad Rom. 13 dicente: *Non occides, non mœchaberis*, etc., *in hoc verbo instauratur, diliges proximum tuum sicut teipsum*, in quibus verbis docet illa præcepta esse intrinsece et ex natura rei connexa cum amore proximi, et non aliter pertinere ad Decalogum quam ut necessaria ad amorem proximi: per se autem notum videtur dilectionem proximi maxime pertinere ad legem naturæ, cum sine illa conservari non possit natura ipsa, non solum in debito ordine et educatione, verum etiam neque in suo esse; ergo idem dicendum est de illis præceptis.

11. *Non tantum præcepta erga Deum necessaria esse de jure naturæ, sed etiam plurima erga proximum.* — Hinc autem necessario sequitur non solum præcepta erga Deum esse simpliciter necessaria ex vi legis naturalis, sed etiam multa erga proximum. Quod etiam philosophi agnovisse videntur, ut patet ex Aristotele, 2 Ethicor., c. 6, et lib. 5, c. 7; Cicerone et Platone in libro de Repub., et D. Thoma, et reliquis theologis; et ratio quæ ex dictis colligitur id convincit; et præterea patet inductione: nam saltem octavum præceptum: *Non falsum testimonium dices*, omnino necessarium est, ut a fortiori patet ex dictis supra de pravitate mendacii. Item furtum formaliter

sistendo in ratione furti, nunquam potest licere: nam si acceptio est licita, alter a quo accipio non est rationabiliter invitus: quod si non est ita invitus, non est furtum; ergo e contrario, quando alius est rationabiliter invitus, acceptio non est licita: ergo repugnantia est esse furtum et licere: ergo hoc etiam præceptum simpliciter necessarium est. Et idem argumentum fieri potest de homicidio, ut in tertia opinione dicam.

12. *Fit satis argumentis Scoti.* — Argumenta vero Scoti non cogunt: nam primum, ut Bassolis, Cajetanus et alii notarunt, æque procedit contra priorem partem sententiæ ipsiusmet Scoti, quia si aliquod præceptum primæ tabulæ est dispensabile, etiam divinus intellectus, ut antecedit voluntatem, necessario judicat illud esse servandum, et consequenter voluntas etiam divina necessario conformabitur huic judicio, cum tamen versetur circa aliquid creatum, scilicet, circa mores, vel actus humanos. Illud ergo consequens, quantum ad intellectum Dei spectat, nullum infert inconveniens: nam de omni veritate necessaria necessarium habet iudicium, sive sit de re increata, sive de creata, sive speculativa, sive practica, seu operabili ab homine. Quod vero pertinet ad voluntatem Dei, si sit sermo de simplici affectu complacentiæ, vel displicentiæ, etiam hunc potest Deus necessario habere circa illud quod judicat esse per se bonum aut per se malum, maxime supposita voluntate libera quam habet creandi hominem. Si autem sit sermo de voluntate aliqua beneplaciti ferendi præceptum, seu obligandi homines positiva et superaddita obligatione: sic probabiliter potest disputari illud consequens in utramque partem; nos autem supra ostendimus ut probabilius, etiam illo modo non esse inconveniens necessitari divinam voluntatem ad illam prohibitionem, ex suppositione quod decrevit naturam humanam condere et illam gubernare, seu convenientem providentiam circa illam habere. Secundum autem fundamentum Scoti ab extrinseco sumitur: nam malitia vel bonitas intrinseca actus ex objecto pensanda est, non ex habitudine, vel necessitate ad ultimum finem. Unde mendacium jocosum vel officiosum in rigore non privat ultimo fine, cum sit peccatum veniale, et nihilominus indispensabile est. Quod si dicatur impedire, quia illo durante non potest obtineri beatitudo donec reatus illius pœnæ tollatur, sic constat falsum esse assumptum; nam multi actus circa creaturas vel omissiones eorum

possunt esse necessarii ad beatitudinem, vel possunt illam impedire. Nam propterea dixit Paulus sine lege perituros qui talia faciunt. Quamvis ergo substantia beatitudinis consistat in solo Deo et actibus circa illum, tamen actus circa creaturas possunt illam impedire, vel esse media necessaria ad illam consequendam, quatenus redundant in offensionem Dei, vel ejus obedientiam continent.

13. *Tertia opinio affirmans præcepta negativa Decalogi esse indispensabilia, excepto quinto præcepto, quod cum affirmativis dispensari potest.* — Tertia opinio est Durandi in 1, dist. 47, quæstione quarta, et Majoris in 2, dist. 37, q. 10, qui distinguunt inter præcepta negativa et affirmativa, quamvis non omnino inter se convenient. Nam Major dicit negativa esse indispensabilia, excepto quinto præcepto, *Non occides*. Durandus vero, eandem regulam constituens de exceptione, dixit, si verbum *Non occides* generaliter sumatur pro quacumque hominis occisione, sic dispensabile esse: si vero sumatur pro occisione hominis, prout eam prohibet ratio naturalis, sic etiam illud indispensabile esse. Sed profecto distinctio non erat necessaria, quia priori modo occisio non cadit sub prohibitione legis naturæ, quia dicit quid commune abstrahens ab occisione justa et injusta, de qua constat, ut sic, non prohiberi lege naturæ. Igitur loquendo proprie de quinto præcepto, sine causa fit exceptio, ut patebit; et eodem modo possent isti auctores excipere septimum præceptum, vel in illo distinguere, quia etiam acceptio rei alienæ potest interdum juste fieri.

14. De affirmativis autem præceptis, Major absolute dicit omnia esse dispensabilia. Et probat primo, quia potest Deus non concurrere cum homine ad quemcumque actum præceptum. Sed hoc impertinens est, quia hoc non est dispensare, sed tollere potestatem operandi. Quis enim dicat unum hominem dispensare cum alio ne audiat Missam, violenter illum detinendo, aut ita graviter vulnerando ut illum audire non possit. Probat deinde quia pro quocumque tempore signato potest Deus præbere facultatem non exercendi actum præceptum, vel etiam præcipere facere aliud; ergo hoc modo poterit pro toto tempore vitæ dispensare. Sed neque hoc urget: si consideremus præceptum affirmativum non obligare pro semper; et stando in pura lege naturæ non habere aliud tempus, pro quo determinate obliget, nisi illud quod necessaria occasio vel opportunitas definierit. Unde, quamvis contin-

gat totum vitæ tempus transigi sine tali occasione vel opportunitate, et ideo nunquam occurrere obligationem præcepti, non propterea interveniat dispensatio: nam hoc etiam naturaliter et sine miraculo contingere potest: ratio ergo illa ad summum probat posse Deum facere, ut in singulis temporibus præcepti necessitas non occurrat, vel quia urget aliud præceptum magis, vel quia rerum circumstantiæ mutantur. Quod si Major velit, stantibus eisdem circumstantiis cum quibus obligat naturale præceptum, posse Deum dare licentiam ne impleatur; illud non probat, sed assumit tantum.

15. *Durandus ait præcepta primæ tabulæ esse indispensabilia, non ita vero secundæ tabulæ.* — Durandus autem distinguit inter præceptum primæ et secundæ tabulæ, et prius dicit esse indispensabile, posterius autem dispensari posse. Probat hac ratione, quia omnis materia a qua potest auferri ratio debiti dispensabilis est; illa vero quæ habet debitum inseparabile est indispensabile: sed materia illorum præceptorum ita se habet; ergo. Minorem probat hac analogia, quia dependentia a Deo est inseparabilis ab homine; dependentia vero unius hominis ab alio est separabilis a quocumque: sic ergo a cultu Dei est inseparabile debitum; ab honore autem parentum separari potest: unde non potest Deus facere quin illi credendum sit, et reverentia exhibenda: potest autem facere ne parentes honorentur. Sed quoad neutram partem videtur mihi ratio efficax, nec distinctio constans. Primum probo, quia longe aliud est de dependentia a Deo in esse: hæc enim essentialis est, quia sine illa non potest homo subsistere: sine actione autem morali erga Deum potest existere; imo et bene operari circa alia objecta. Item quamvis potuerit Deus facere, ut Petrus, verbi gratia, non habuerit esse a suis parentibus, tamen hoc non esset dispensare in præcepto de honorandis parentibus: supposito autem quod ab illis habuit esse, jam intervenit dependentia a qua inseparabile est debitum honorandi parentes, sicut a dependentia a Deo inseparabile est debitum colendi ipsum; et hinc patet secunda pars: nam si sit sermo de debito, æque inseparabile est sumptum cum proportione, seu supposita emanatione a tali causa: si vero sit sermo de actibus quibus solvitur hoc debitum, sicut potest Deus facere ut homo sine peccato nunquam in tota vita exerceat actum honoris circa parentes, ita potest etiam facere ut nunquam exerceat actum cultus divini; ergo vel neutra

est dispensatio, vel in utroque præcepto dispensari potest.

16. *Quarta opinio asserens præcepta omnia Decalogi esse indispensabilia, etiam de potentia Dei absoluta.* — Est igitur quarta opinio, quæ absolute et simpliciter docet, hæc præcepta Decalogi esse indispensabilia etiam per potentiam Dei absolutam. Tenet D. Thomas, q. 100, a. 8, et ibi Cajetanus et alii; Sotus, l. 2, de Just., q. 3, art. 8; Victor., relect. de Homicid.; Viguier. in Instit. theolog., cap. 15, § 4, versu 7; Vincent. in Speculo moral., libro 1, part. 2, dist. 4; Altisiodor. in summa lib. 3, tract. 7, cap. 1, q. 5; Richardus in 3, dist. 37, art. 1, q. 5, et ibi Paludanus, Bassolis et alii; Abulen., in 20 caput Exodi, q. 35, et Molina, t. 6, tractat. 5, disp. 57, n. 6. Fundamentum D. Thomæ est, quia ea quæ continent intrinsecam rationem justitiæ et debiti indispensabilia sunt; sed hujusmodi sunt præcepta Decalogi; ergo. Major patet, quia implicat contradictionem esse debitum et non esse debitum; quod autem dispensatur eo ipso fit indebitum; si autem habet debitum inseparabile, necessario illud retinet: ergo repugnat dispensare quod hujusmodi est. Et ideo ait D. Thomas, nec Deum dispensare posse, quia non potest agere contra suam justitiam, quod tamen ageret si licentiam daret faciendi id quod per se et intrinsece injustum est.

17. Hanc vero rationem impugnant auctores aliarum opinionum, quia vel petit principium, vel æque procedit in omni præcepto et dispensatione ejus. Probatur, quia si sit sensus, stante et manente debito, non posse dispensationem habere locum, hoc in omni lege locum habet, quia repugnat dispensare, ut manente debito legis liceat agere contra legem: nam ratio dispensationis consistit in hoc ut auferat debitum legis, et ideo in illis terminis contradictio involvitur; vel est sensus, hoc debitum non posse auferri in præceptis naturalibus, et hoc probandum est: cum hoc ergo assumitur, principium petitur.

18. *Approbat quarta sententia, et explicatur.* — Respondetur duplex esse debitum, aliud procedens ab ipsa lege tanquam effectus ejus, et de hoc procedit aperte objectio: tamen D. Thomas in dicta ratione non loquitur de hoc debito. Aliud est debitum proveniens ex intrinseca proportione inter objectum et actum comparatum ad rectam rationem, seu naturam rationalem, et de hoc debito procedit ratio D. Thomæ. Nam (ut sæpe dictum est) lex naturalis prohibet ea quæ secundum se mala

sunt, quatenus talia sunt, et ideo supponit in ipsis objectis seu actibus intrinsecum debitum, ut non amentur seu non fiant, et e contrario præcipit bona quatenus intrinsecam connexionem et necessitatem habent cum natura rationali; hoc autem debitum inseparabile est, non quia non sit dispensabile (sic enim peteretur principium), sed quia intrinsece supponitur in ipsis rebus ante omnem legem extrinsecam, et ideo stantibus eisdem rebus auferri non potest, quia non pendet ex extrinseca voluntate; neque est res aliqua distincta, sed quasi modus omnino intrinsecus, seu quasi relatio quæ impediri non potest, posito fundamento et termino; et hanc rationem confirmant quæ circa alias opiniones dicta sunt, et quæ in c. 6 diximus.

19. Hæc igitur sententia formaliter, et proprie loquendo, vera est. Quia vero negare non possumus Deum aliquando efficere ut actus illi materiales liceant, qui alias, non interveniente Deo ipso et ejus potestate, licite fieri non possint, ideo ut intelligatur quomodo hoc fiat, et cur illa non sit nec appelletur dispensatio, oportet distinguere in Deo varias rationes. Est enim supremus legislator: unde habet ut possit nova et varia præcepta imponere: est etiam supremus Dominus qui potest dominia mutare vel concedere: est item supremus iudex qui potest punire vel unicuique reddere quod ei debetur. Dispensatio ergo proprie pertinet ad Deum sub prima consideratione, quia ejusdem potestatis est tollere et condere legem: itaque ut intelligatur Deus dispensare, oportet ut utendo sola illa jurisdictione, et non adiungendo potestatem dominativam per quam res ipsas immutet, licere faciat quod antea non licebat: nam si per dominium suum mutet humanum, hoc non erit dispensare, sed tollere materiam legis, ut ex superioribus constat. Quoties ergo Deus facit licitum actum qui jure naturæ videbatur prohibitus, nunquam id facit ut purus legislator, sed utendo alia potestate, et ideo non dispensat.

20. *Oseam meretricem in conjugem cooptasse probabilior tenet opinio.* — Hoc videre licet in exemplis positis. Quando enim Deus præcepit Abrahamæ interficere filium, id fecit tanquam dominus vitæ et mortis: si enim Deus ipse per seipsum voluisset interficere Isaac, non indignisset dispensatione, sed ex suo dominio id facere posset: eodem ergo modo potuit uti Abrahamo ut instrumento, et quantum præceptum non prohibet esse instrumentum Dei in occisione, si ipse præceperit. Idem sentit

D. Thomas de facto Oseæ in assumenda muliere fornicaria, ut patet dicto art. 8, ad 3, et 2. 2, q. 154. Potest enim Deus transferre in virum dominium mulieris sine consensu ejus, et ita efficere vinculum inter illos, ratione cujus illa copula jam fornicaria non sit. Sed licet hoc sit verum de potentia absoluta, locus Oseæ non cogit ad hanc interpretationem: jussit enim Deus assumere eam quæ prius fornicaria fuerat, non solum ad usum, sed etiam ad matrimonium, et in conjugem, ut Hieronymus, Theodoretus et alii interpretantur, et Irenæus, libro 4, contra Hæreses, cap. 37; et Augustinus 22 contra Faust., cap. 80 et 85, et libro contra Secundinum Manich., cap. 21. Simili modo non dispensavit cum Hebræis, quando Ægyptiorum spolia illis concessit, sed vel tanquam supremus dominus donavit, vel saltem tanquam supremus iudex reddidit eis mercedem laborum suorum, ut dicitur Sapientia 10. Ita ergo in similibus omnibus intelligendum est, neque potest aliter fieri propter rationem adductam. Idemque applicari potest ad præcepta affirmativa, in quibus est res facilis, quia non obligant pro semper, sed stante opportunitate quæ circa tale objectum inducat necessitatem. Potest autem Deus aut objectum mutare, cedendo juri suo, vel hominum jura immutando, aut etiam necessitatem potest auferre addendo novas circumstantias quæ illam impediunt, et nihilominus præceptum integrum manet, ut ex se semper obliget pro debita opportunitate, quod est signum non fuisse factam dispensationem.

21. Unde colligit D. Thomas, in dicta solut. ad 3, hunc modum immutationis non solum Deo, sed etiam homini interdum esse possibilem. In negativis quidem præceptis, quando materia illorum cadit sub dominio humano, et per homines immutari potest, quomodo nos supra explicuimus legem præscriptionis: in affirmativis autem, quando per homines possunt immutari circumstantiæ quæ inducebant necessitatem operandi, vel quando possunt homines gravius præceptum imponere: ut si Rex præcipiat filio non succurrere parenti extreme indigenti, ut subveniat reipublicæ periclitanti. Deus autem ob singularem excellentiam potest, quando vult uti absoluta potestate et dominio. Unde etiam intelligitur ratio ob quam non in omnibus præceptis negativis potest talis mutatio fieri per homines ex parte materiæ, in quibus potest fieri a Deo, ut, verbi gratia, in præcepto non fornicandi, quia nimirum non habet homo illam potestatem in